

TUIJA SIRONEN

**Ketunkiven
Eeva**

Ketunkiven Eeva

Tuija Sironen

Ketunkiven Eeva

Kirjan takana olevan henkilöluettelon ihmiset ja karttaan merkityt talot ovat olleet oikeasti olemassa, mutta romaanin tapahtumat ovat pääosin fiktiivisiä ja osa henkilöistä keksittyjä.

© 2022 Tuija Sironen

Taitto: Tuija Sironen

Kansi: grafiikka ja maalaus Tuija Sironen, valokuvat
Pertti Jokela

Kustantaja: BoD – Books on Demand, Helsinki, Suomi

Valmistaja: BoD – Books on Demand, Norderstedt,
Saksa

ISBN: 9789528065326

Mene kipu kiven koloon,
painu tuska pirun peiton alle.
Anna ruoka raatajalle,
lempi lämpöä kaipaavalle.

– **MITÄ HERRAN TÄHREN** sää ny tollalailla poraat?

Äiti seiso i edessäni ja pyyhki märkiä käsiään essunsa helmaan. En saanut sanaa suustani, kun en oikein itse-kään ymmärtänyt, mikä minuun oli mennyt. Yhtäkkiä ylitseni oli vain vyörynyt tuskantunne, jossa Tuomas-veljeni yski, kakoi kovasti ja sitten heitti henkensä.

– No, kissako sun kieles vei? Mikä ny on?

– Veli on kuollu, sain sanottua nyhkytyksen hetkeksi hellittäessä.

– Mitä sää ny horiset? Ei kukaan ole kuollu. Sun pikkuveljes on kyllä menny mananmajoille, mutta jo ennen kuin sää synnyit.

– Ei ne, vaan Tuomas.

– Tuomas elää ja voi hyvin. Mistä sää ny semmosta päähäs sait, että se olis muka kuollu?

Olin ihan varma, että Tuomas on kuollut. Äiti kohautti olkapäitään ja meni piisin viereen jatkamaan murkinan laittamista.

– Eeva, tules kuoriin perunoita ja lopeta se kollottaminen! Tehrään yhressä hyvää soppaa, äiti totesi. – Sulla tota mielikuvitusta piisaa.

Pyyhkäisin räkää nenästäni hihaani, vaikka äiti oli ehdottomasti kieltänyt niin tekemästä. Itsekseni jupisin, miksei hän usko. Tottelin ja aloin kuoria rupisia perunoita.

Hetken päästä porstuasta kuului kolinaa, ja ovi tem-
paistiin auki. Meidän pikkurenki syöksähti sisälle naama
punaisena ja silmät ymmyrkäisinä.

– Tulkaa äkkiä apuun! Tuomas ei hengitä.

Äiti valahti valkoiseksi kuin lakana, viskasi hantuukin
kourastaan ja säntäsi saman tien ulos. Ryntäsin perään.
Peruna-astia kaatui ja potaatit vierivät pitkin pakarin lat-
tiaa. Juoksimme pikkurengin jäljessä Lemmakkalanjär-
ven rantaan. Näimme jo kaukaa, että Tuomas makasi
liikkumattomana vesirajassa. Äiti huusi täyttä kurkkua
Jumalaa avukseen. Niin kovaa ääntä en ollut ikinä kuul-
lut hänen suustaan lähtevän.

Äiti ei uskonut, että veljeni oli hengetön. Hän alkoi
vimmatusti hieroa Tuomaksen poskia ja rintaa. ”Tuomas
on kuollu kun kivi”, pikkurenki kuiskasi minulle. Minun
teki mieleni motata renkiä päin naamaa. Tönötin äidin
vieressä ja vapisin.

Tuomas kannettiin kotiin. Äiti yritti vieläkin saada
häntä hengittämään. Äiti huohottaen sanoi, että joskus
ihminen voi olla pitkäänkin hengittämättä ja virkoaa siitä
sitten. Mutta Jumala ei kuullut avunpyyntöjämme, ei-
väkään mitkään konstit saaneet veljeäni enää elävien kir-
joihin. Äiti parkui isoon ääneen ja peitti kasvonsa. Minua
pelotti, jos hänkin kuolee. Vaari otti minut syliinsä, pu-
risti lujaa ja kuiskasi: ”Ei hätää.”

Tuomas vietiin saunaan ja pestiin kuten kuolleille pitää
tehdä. Äiti kävi kippaamassa pesuvedet navetan taakse.
Aitan alla säilytettiin kuolinlautoja. Minulle oli sanottu,
ettei niihin saa missään nimessä kajota, koska niistä saat-
taa tarttua kalma. Veljeni nostettiin kuolinlautoille ja hä-
net vietiin aittaan. Tuomasta ei jätetty yksin. Aina oli
joku valvomassa vainajan vierellä, mutta minua ei pääs-
tetty aittaan.

Matti-veljeni alkoi nikkaroida arkkua. Minä olin kuulemma tiellä, kuten tavallisestikin. Kun totesin piian lähteneen käväisemään navetassa, pujahdin kenenkään huomaamatta aittaan. Katselin ja kosketin ensimmäistä kertaa kuollutta ihmistä. Silitin varovasti veljeni oudon kylmää poskea ja yritin sopertaa toiveen, että hän heräisi ja palaisi ennalleen. Veli pysyi aivan valkoisena ja liikkamatta. Vaari tuli aitan ovelle ja ojensi kätensä. Tartuin siihen itkua pidätellen. Lähdimme yhdessä katsomaan, pitääkö tupakkamaasta repiä rikkaruohoja.

OLIN OLLUT KUUSIVUOTIAS, kun komea Tuomas-veli kuoli. Olin ihaillut häntä suunnattomasti. Tuomas oli usein kiusoitellut minua, ja yhdessä olimme nauraneet hänen kujeilleen. Tuomas oli pursunut intoa etsiessään itselleen sopivaa vaimoa. Leikillään hän kyseli minunkin mielipidettäni. Hän oli varma, että löytää hyvän eukon ilman puhemiehiä. Minä tietysti uskoin häntä, mutta silti ehdottelin yhtä ja toista talontytärtä. Torppareitten tyttäret eivät kuulemma kelvanneet, piioista puhumattakaan. Tuolloin minulle oli alkanut valjeta, mitä eroa on talollisilla, torppareilla ja palkollisilla.

Muistan elävästi, kuinka äiti oli viikkotolkulla itkenyt veljeni poismenoa. Hänen itkunsa oli niin pelottavaa, että aloin itsekin aina nyhkyttää. Vaari sanoi, että suru tarttuu. Välillä äiti tiukkasi, mistä minä olin tiennyt Tuomaksen kuoleman. En osannut vastata siihen mitään. Minä olin vaan yhtäkkiä nähnyt sellaisen tapahtuman silmissäni. Äiti piti sitä kummallisena ja sanoi, että on parempi, etten huutele moisia näkyjäni kenellekään. Ihmiset voisivat ajatella, että olen hieman hömelö.

Lapsuuteni Hämeenkyrön Lemmakkalassa oli kaikin puolin tavallista, melko onnellista. Minulla oli kolme veljeä ja yksi sisar. Taivaassa oli kuusi sisarustani, joista viisi oli kuollut jo ennen minun syntymääni. Vanhin veljistäni, Matti, oli minua 20 vuotta vanhempi ja hoiti kotimme, Yli-Heljon, isännyyttä. Hänellä ja vaimollaan

Annalla oli jo kolme lasta, joista vanhin, Ville, oli vain kolme vuotta minua nuorempi.

Matti mainitsi kerran minulle, kuinka hän oli kuullut äitimme tokaisseen isällemme, että nyt lastenteko saa loppua. ”Eeva saa jäärä pahnän pohjimmaisiksi.” Niin sitten tapahtui. Minun jälkeeni perheeseemme ei enää syntynyt lapsia. Perheen kasvaminen oli tullut muutenkin mahdottomaksi, kun isämme oli kuollut. Vatsanväänteet olivat vieneet hänet ennenaikaisesti hautaan. Olin ollut tuolloin kaksivuotias, joten en muista isästä mitään. Äiti ikävöi häntä vieläkin.

Vaari oli minulle tuki ja turva. Hän huomasi minun joutuvan alituisen lapsenplikaksi. Vaari pelasti minut erinäisenkin kerran, kun ilmoitti isoon ääneen Annalle ja äidille tarvitsevansa minun apuani milloin missäkin askareessa. Äiti sanoi, että vaarille on kasvanut puukko toiseen käteen ja toiseen höylä. Vaari oli erityisen taitava tekemään puutöitä. Hänen kädenjalkensa näkyvät kaikkialla: kirnut, saavit, huonekalut, reet, työkalut ja ties mitä. Vanhemmiten hän tyytyi vuolemaan puukippoja ja -kauhoja. Minä sain viimeistellä niitä, kun vaari valitteli heikkenevää näköään. Oikeasti vaari näki ihan hyvin, mutta olimme samassa juonessa.

Vaari kertoi usein menneitten aikojen elämästä ja puutteesta, mutta myös iloisista ajoista. Hän aina aloitti: ”Ennen vanhaan...” Mummuvainaa oli kuulemma ollut kauris ja hyväsydäminen sekä kova tekemään töitä. Vaari toivoi, että minä tulisin mummuuni. Hänen mielestään minä olin yhtä sievä ja oppinut jo tekemään ahkerasti töitä, muitakin kuin vain lapsenpiikana häärimistä. Mummun elämään liittyi jotakin outoa ja jännittävää, mutta vaari ei koskaan suostunut kertomaan niistä minulle, vaikka juuri sellaiset asiat olisivat kiinnostaneet minua eniten.

Vaari oli huumorintajuinen, ja hänellä oli aina aikaa minulle. Vaari vinkkasi minua tulemaan usein hänen syliinsä. Krapсахutin itseni vaarin polvelle, ja hän alkoi antaa minulle parransiementä. Nauroimme kumpikin, ja äiti mulkaisi paheksuen sellaista honkkelointia. Veljet kiusasivat, että minulle kasvaa parta. Kateellisia olivat, kun olisivat itse tarvinneet sitä siementä. Viime aikoina en ollut enää kehdannut mennä vaarin syliin. Olin jo aikuisuuden kynnyksellä.

Kerran vaari oli tikahtua nauruun. Ville oli ilmoittanut pikkuveljilleen, että hänestä tulee Suomen kuuluisin rumpali. Kaikki mahdolliset lyömävehkeet kelpasivat ahkeraan harjoitteluun. Erään kerran hän kaappasi mai-tohinkin ja isänsä vasaran. Anna-äitinsä oli kieltänyt pirtissä paukuttelut. Ulkona sai mäikyttää miten tahtoi, kunhan muisti osallistua tavanomaisiin talon töihin.

Seurasimme vaarin kanssa sivusilmällä, kun Ville hiipi vehkeineen muurin viereen. Pankolla makasi meidän vanha kollikissa. Ville kajautti muurin kupeessa kokeilurumpuaan. Olisimme vaarin kanssa säikähtäneet, jos emme olisi katselleet tapahtumaa. Mutta kissariepu pelästyi niin julmetusti, että loikkasi hätäpäissään pankolta alas. Anna oli siirtänyt taikinatiinin lämpimän muurin viereen hapattumaan. Ja sinne löysään leipätaikinaan se kolliparka putosi. Kissa osaa olla salamannopea. Äkkiä se säntäsi tiinusta ylös ja juoksi pitkin pirttiä taikinat roiskuen.

Äiti ja Anna kuulivat pakarin puolelle kovan pamauksen sekä vaarin nauravan sellaista räkätystä, ettei kumpikaan ollut moista ennen kuullut. Nauruun voi kuolla, sitä äiti oli ensimmäisenä ajattellut. Minuakin nauratti, mutta kun Annalle ja äidille selvisi, minkä sotkun kissa oli saanut aikaiseksi, en uskaltanut liikahtakaan. Vaari-kin sulki suunsa, hän vain hytkyi hiljaa.

Lienee itsestäänselvyys, kuka sai selkäsaunan. Rumpujen kolistelu loppui siihen, ja tämä maa menetti kokonaisen tapahtuman vuoksi ylivertaisen muusikon. Kissa nuoli itseään pöydän alla koko loppupäivän ja näytti kovasti pahoittaneen mielensä.

SYKSYLLÄ PERHETTÄMME KOHTASI suuri suru. Vaari halusi osallistua puunkaatoon, vaikka Matti sanoi yksinkin pärjäävänsä. Vaari oli sitkeä ja piti päänsä. Häntä suututti joutenolo ja pelkkä puuastioiden vuoleminen ja kalaverkkojen korjaaminen. Vanhoilla miehillä teetettiin yleensä havujen pilkkomista navettaan kuivikkeeksi tai pula-aikana jopa elukoitten ruoaksi. Homma oli vaarin mielestä hänen miehisyyttään alentavaa.

Vaari otti leipää sekä läskiä evääkseen ja tarpoi pontevasti metsän siimekseen. Vaari, Matti sekä renkimme olivat saaneet kaadettua muutaman puun hyvällä menestyksellä, mutta yksi kuusi oli jäänyt pahasti konkeloon. Vaari oli lähtenyt rohkeasti vapauttamaan sitä. Matti oli varoitellut, mutta vaari oli tuumannut, että on puita ennenkin konkelosta irrotettu. Puu rojahti yllättäen vaarin päälle. Iso kuusi painoi niin paljon, että Matilla oli vaikeuksia saada vaari alta pois. Vaari ei pystynyt liikkumaan, ja renki lähti hakemaan apua lähimmästä talosta, Pirjolasta.

Kun vaari vihdoin saatiin pirttiin, hän valitti valtavia kipuja ja menetti sitten tajuntansa. Äidin lääkeliiemet eivät auttaneet, kun vaari ei yksinkertaisesti pystynyt niitä nielemään. Minut lähetettiin hakemaan apua Tarrilta. Isäntä ja emäntä tulivat, mutta olivat yhtä avuttomia kuin me muutkin. Vaarilta oli ilmeisesti mennyt luita poikki. Äiti teki erilaisia hauteita ja yritti niillä hoitaa kipeitä kohtia. Vaarille nousi kuume. Tajusimme, että hänen aikansa maanpäällä oli tulossa täyteen. Lähetimme sanaa

isosiskolleni, että hän kiiruhtaisi kotiinsa, jos mielisi nähdä vaarinsa vielä elävänä.

Muutaman päivän sinnittelyn jälkeen vaari nukkui pois tajuihinsa tulematta. Äiti komensi avaamaan oven, jotta vaarin sielu pääsi taivasmatkalle. Vaari asetettiin arkuun. Tuijotin isoisän vakavia, mutta rauhallisia kasvoja, ja ikävä kaiversi rintaani. Veisasimme virren avonaisen kirstun äärellä. Lapset seisoivat edessä ja aikuiset lasten takana. Minua itketti hirveästi. Tuolloin päätin, että minusta tulee parantaja.

Äiti uteli hautajaisten jälkeen, olinko minä aavistanut tai vallan nähnyt etukäteen vaarini kuoleman. Ihmettelin hänen kysymystään. Mistä minä sellaista olisin voinut tietää? Äiti paljasti, kuinka häntä oli vuosikaudet vaivannut isäni kuolemaan liittynyt tapahtuma. Tuolloin ruumiinpesijä oli ollut huolimaton ja jättänyt pesuveden joksikin aikaa penkille. Pesuvesi olisi pitänyt heittää jou-tuun pois ja niin ulottumattomiin, ettei kukaan siihen koskisi. Minä olin mennyt aikuisten huomaamatta lotraamaan vedellä. Äiti oli melkein saanut sydänkohtauksen pelästyessään, että kalma olisi tarttunut minuun. Kun näin ei kuitenkaan näyttänyt tapahtuvan, ja minä voin hyvin, äiti alkoi uskoa vanhaan tietämykseen: Se, joka pesee kasvonsa ruumiin pesuvedellä, tulee näkemään, kuka kulloinkin kuolee. Kun olin sitten pikkulikkana aavistanut Tuomaksen kuoleman, äiti oli päätellyt sen joutu- van onnettomasta kalmavedellä leikkimisestä. Minulle selvisi, miksi hän oli tarkkaillut minua aina, kun joku kyl- lälämme oli heittänyt henkensä.

OLIN JO USEAN vuoden ajan laahustanut äidin perässä hänen kerätessään lääkekasveja. Heti kun lumi alkoi sulaa, ja ensimmäiset kasvit pukkasivat maasta, äiti sukke- laan nappasi koppansa käsivarrelleen ja tokaisi: ”Ny

Eeva mennään!” Ennen vaarin kuolemaa en ollut piitanut tuon taivaallista kaikista rikkaruohoista, joita äiti haali, mutta vaarin hiljainen ja avuton voivottelu jäi painamaan mieltäni. Lähdin mielelläni poimimaan erilaisia rohtokasveja.

Kuljimme milloin metsässä, milloin järvenrannassa tai tien ja pellon pientareilla. Koppamme täyttyi aina tuoreista lääkekasveista.

– Jos mää olisin osannu hoitaa punatautia, olis sun kolme siskooskin voinu jäärä henkiin, äiti murehti.

– Millanen se punatauti on?

– Verinen ruikku on selvin merkki. Alvariinsa pitää käyrä pihan perällä, eikä välttämäti tule yhtään mitään. Se on paha tauti, ei siitä juuri kukaan selviä. Kuolemaks se on, ja sitä ennen kauheet tuskat. Mutta aina pitää yrittää auttaa, muista se!

– Miten niitä lapsia olis pitäny hoitaa?

– Äiteni nuoruudessa kansalle levitettiin oikein viranomaisilta tullutta tietoa, että ihmisten olis pitäny käyttää vattan suojana irtonaista, selkäpuolelta kiinnitettävää nahkaa. Kyllä me sitä ohjetta ihmeteltiin. Mitä se nahka suojais? Kylmän veten ja happaman kaljan piti myös suojata tartunnalta. Ei kakaroille viittitty hapanta kaljaa juottaa. Koiruohoa ja siankärsämöä olis paremminkin kannattanu käyttää. Siankärsämöstä onkin apua moneen vaivaan ja tautiin, muttei se meidän lasten kohralla tehonnu. On niitä muitakin konsteja, niinku sinappijauho, suonen aukasu ja iilimarot. Mutta ei ne tahro auttaa nekään.

– Hyi, iilimatoja!

– Iilimarot on tärkeitä parantajia. Ne imee pahaa verta pois niinku kupparitkin tekee. Suonen aukasua ei pirä tehreä lapsille. Penskat kuolee verenvuotoon oitis. Aikuisilla on vähän toinen juttu.

– Kyllä mää siankärsämön tunnen, mutten sitä koiruohoa.

– Mää opetan pikkuhiljaa sulle sen ja muitakin kasveja. Koiruoho on myrkyllinen, sitä pitää osata käyttää viisaasti. Lääkeheinät täytyy kerätä ennen juhannusta. Meillä pitää kiirettä.

– Aha.

– Siankärsämöitä me kerätäänkin paljon. Ne auttaa veren juoksuihin, puhkuihin, ähkyihin, synnytystuskiin, kalvetustautiin, leiniin ja vaikka mihin. Sitä sanotaan myös aivastusruohoksi. Muistuta mua, että opetan sulle myös peltohumalaviinan valmistuksen.

– Juu. Saako lapsille antaa viinaa?

– Pikkusen saa antaa ja lapsille voi keittää yrttiteetä. Ei vaan, ny lähretään kotiapäin ja kerätään navetan nurkalta kaikki nokkoset, jotka on noussu pintaan. Niitä tarvitaankin paljon. Ne kelpaa ruuaksikin. Meirän pitää ehtiä suollekin joku päivä. Suopursuja ja suokanervia täytyy kerätä. Olet varmaan pannu merkille, että vanhat suopursujen oksat on jo tuusannuuskana. Saaraan pirettyä syöpäläisiä kurissa. Turkin piika kerto mulle kerran, että kun heillä oli joku juhlat, niin emäntä käski pistää pöyrän alle suopursuja.

– Minkä tähren?

– Vanha kansa sanoo, ettei pitoihin tule kutsumattomia vieraita, kun suopursut haisee niin pahalta.

– Haiseehan ne kutsutuillekin.

– Sinäpä sen sanoit! Suopursuista voi tehreä lemменjuomaa, mutten mää sellaista kaipaa enkä viitti ihmisille sitä keitellä. Eikä sunkaan tarte sellaista taitoa opetella. Keksikööt kukin omat lempensä ilman meirän rohtoja.

Lemmenjuoma kuulosti mielenkiintoiselta. Äidiltä oli kuitenkin turhaa yrittää utvia sen valmistusta. Sitä vastoin opin, kuinka nokkonen auttaa melkein joka tautiin.

Hämeenkyröläisessä kylässä eletään 1800-lukua. Elanto saadaan pellosta, karjasta ja luonnosta. Kirkon opetuksista huolimatta kansa uskoo yhtä vuosisataisiin taikoihin ja loitsuihin. Sairaudet hoidetaan yrteillä, tervalla ja viinalla.

Talollisen tytär Eeva oppii yrttien salat jo lapsena omalta äidiltään. Myös päätös ryhtyä parantajaksi syntyy varhain. Rohkea Eeva ei taivu vanhempiensa laatiin tulevaisuudensuunnitelmiin, vaan luo itse oman tiensä. Sillä tiellä hän oppii kantamaan vastuuta yksin. Elämää varjostavat huoli toimeentulosta ja kirkon syytteet salavuoteudesta.

***Ketunkiven Eeva* on kertomus vaikeuksien voittamisesta, rakkaudenkaipuusta, elinikäisistä ystävyyksistä ja suojelevasta äitiydestä.**

9 789528 065326